

Контроль у навчанні читання оригінальних художніх текстів на старшому етапі мовних вищих навчальних закладів

У статті висвітлено особливості контролю вмінь читання на старшому ступені мовних вищих навчальних закладів та визначено шляхи контролю сформованості відповідних умінь. Запропоновано диференційований підхід до об'єктів контролю в контрольних післятекстових вправах.

Ключові слова: контроль, компетенція в читанні, старший етап навчання, контрольні вправи.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Інтеграція України в загальноєвропейський освітній простір вимагає підвищення якості підготовки фахівців у галузі мовної освіти. Складовою частиною системи навчання іноземних мов у мовному вищому навчальному закладі є визначення та оцінювання рівня сформованості комунікативних навичок і вмінь. Розвиток комунікативної компетенції в читанні на старшому етапі пов'язаний із необхідністю здійснювати контроль за формуванням відповідних умінь. Однак доводиться визнати, що проблема контролю вмінь читання оригінальних художніх текстів на старшому етапі належить до числа найменш розроблених у сучасній методиці навчання іноземних мов. Зазначені обставини зумовлюють *актуальність* даної статті.

Формулювання цілей статті... Мета статті – висвітлити особливості контролю вмінь читання на старшому ступені мовних вищих навчальних закладів та визначити шляхи контролю сформованості відповідних умінь.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання контролю вмінь читання досліджували такі науковці як О.Б.Бессерт, Т.О.Вдовіна, А.Д.Климентенко, А.В.Комишева, І.І.Меркулова, Р.Г.Мильман, А.А.Миролюбов, Т.П.Нифака, О.П.Петрашук та інші. У своїх роботах дослідники вивчали різні види, форми та засоби контролю вмінь читання у відповідності з об'єктами контролю. Проте традиційні форми контролю вмінь читання (відповіді на запитання, переказ, постановка запитань до прочитаного тексту, тестування тощо), до яких звертається більшість дослідників, на старшому ступені навчання часто виявляються недостатньо надійними для визначення рівня успішності формування комунікативної компетенції в читанні, оскільки на старшому етапі першочергове значення має розуміння естетичного та соціокультурного потенціалів ХТ [4, с.56–71]. Тому об'єктами контролю мають бути естетичне враження від прочитаного та вміння розуміти естетичний потенціал ХТ.

Виклад основного матеріалу... Контроль вмінь читання оригінальних ХТ на старшому етапі передбачає контроль з боку викладача і взаємоконтроль студентів повноти розуміння ХТ та глибини проникнення в його зміст [2; 5]. Нагадаємо, що повнота і глибина розуміння передбачає розуміння предметно-логічного, образного, ідейного змісту ХТ та його композиційної структури, а отже, має застосовуватися диференційований підхід до об'єктів контролю. Контролю підлягають, *по-перше*, рівень сформованості *загальнотекстових* умінь, які зумовлюють *повноту* розуміння ХТ: 1) уміння виділяти в тексті його окремі елементи: основну думку, смислові віхи, ключові слова, найбільш суттєві факти; факти/деталі, які ілюструють, підтверджують або роз'яснюють основну думку тощо; 2) уміння узагальнювати, синтезувати окремі факти; виділяти головне і другорядне; поєднувати факти в смислові єдності, встановлюючи між ними зв'язок; прогнозувати на смислому рівні; 3) уміння співвідносити окремі частини тексту у відповідності до однієї теми; групувати факти/події в логічній, хронологічній або іншій послідовності, яка відрізняється від їх послідовності в тексті; групувати факти за окремою ознакою; визначати зв'язок між фактами, подіями, явищами; *по-друге*, рівень сформованості *специфічних* умінь, які зумовлюють *глибину* розуміння ХТ: 1) уміння вивести судження, зробити висновок на основі фактів, які містяться в тексті; встановити ідею/задум автора; передбачати можливий розвиток викладеного; 2) уміння оцінити викладені факти/зміст в цілому; 3) уміння розуміти підтекст та інтерпретувати ХТ [1, с.78–82]. Розуміння повноти й глибини драматичних творів зумовлює їхня специфіка, що вимагає від студента *спеціальних* умінь: 1) уміння порівняння й аналізу, що дає можливість аналізувати мовлення персонажів і таким чином визначати їхній внутрішній світ, соціальний стан, життєву позицію тощо; 2) уміння розуміти авторську позицію, яка відображена в специфічних лінгвостилістичних засобах драми (авторські ремарки, мова і пісні дійових осіб тощо); 3) уміння синтезувати, групувати і узагальнювати окремі факти, що зумовлено структурою драматичного твору; 4) уміння аналітичного сприйняття, що дає можливість розуміти підтекст та прогнозувати на рівні розуміння предметного і смислового змісту ХТ.

Завдання в контрольних вправах спрямовані на перевірку розуміння естетичної та соціокультурної інформації ХТ і є тим самим *засобом контролю* за діяльністю студентів по вилученню

експліцитної та імпліцитної інформації з ХТ. Ця контролююча функція вправ перетворює їх в засіб управління діяльністю мислення шляхом оцінки *результатів діяльності читання*. Контрольні вправи застосовуються після читання студентами оригінального ХТ та виконуються у такій послідовності: вправи на розуміння теми ХТ, його основної інформації, а також інформації, закодованої у підтексті. Пропонуються вправи на аналіз ХТ (розуміння його структури і лінгвістичних засобів), а також вправи, спрямовані на інтерпретацію лінгвістичних засобів на основі прочитаного тексту ХТ. Післятекстові контрольні вправи неоднорідні за своїм змістом. Як ми з'ясували, *розуміння ХТ (його смислової інтерпретація)* відбувається в чотири етапи: 1) розкриття предметно-логічного змісту; 2) розкриття образного змісту; 3) розкриття композиції; 4) розкриття ідейного змісту ХТ. Смислова інтерпретація ХТ проходить за такою схемою: від загального охоплення ходу подій ХТ через цілеспрямований аналіз лінгвістичних одиниць ХТ до більш глибокого розуміння змісту, тобто до з'ясування ідейного й естетичного змісту ХТ і, нарешті, до розгляду змісту ХТ в цілому у поєднанні з його лінгвістичною формою. Тому в контрольних післятекстових вправах має бути відображено диференційований підхід до об'єктів контролю. Комунікативні установки на перевірку розуміння ХТ визначаються залежно від об'єкту контролю та організаційних форм роботи з ХТ. Застосовуються переважно рецептивно-репродуктивні умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні комунікативні, рецептивно-продуктивні комунікативні вправи, які забезпечують, по-перше, *контроль розуміння предметно-логічного змісту ХТ*. Крім того, ці вправи забезпечують перевірку *рівня розуміння ХТ*.

Для перевірки розуміння *предметно-логічного змісту ХТ* використовуються рецептивно-репродуктивні умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні комунікативні вправи, які спрямовані на: заміну виділених у реченні лінгвістичних одиниць синонімічними; пошук ключових слів; пошук в тексті певних лінгвістичних одиниць та визначення їхньої функції в тексті; пошук в тексті лінгвістичних одиниць одного тематичного поля; пошук змістових помилок в скороченому викладенні епізоду/сцени, що забезпечує точність розуміння предметного змісту ХТ; розуміння експресивної організації ХТ на мовному рівні; переказ / інсценування окремих частин твору з попередньою логічною систематизацією інформації ХТ; визначення уривків, що сподобались або не сподобались, що сприяє зацікавленості студентів та формуванню певного ставлення до ХТ та власної думки щодо нього тощо. *Метою застосування умовно-комунікативних вправ на контрольній оціночній стадії є перевірка загальнотекстових та специфічних умінь читання*: визначення смислових віх тексту (наприклад, ключових слів, що відіграють роль тематичних ланцюжків) для уточнення та розгортання теми тексту, визначення способів зв'язку між окремими реченнями та абзацами тексту як засіб розкриття змісту ХТ, пошук в тексті лінгвістичних одиниць одного тематичного поля, з'ясування логічної послідовності подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Перевірка розуміння студентами *на рівні образного змісту ХТ* передбачає смислову інтерпретацію лінгвістичних засобів на основі прочитаного тексту та інтерпретацію фактичного змісту ХТ. Контроль підлягає вмінню співвіднести окремі частини тексту, встановити між ними зв'язки, усвідомлення сюжету, тощо. Розуміння на цьому рівні ґрунтується на розкритті композиції тексту з метою вилучення основної фактологічної інформації і передбачає розуміння не тільки того, *про що* йдеться в тексті, але й *як, якими засобами* це досягається. Завдання для контролю розуміння на рівні образного змісту ХТ спонукають читачів до аналізу та синтезу, стимулюючи операції, необхідні для розуміння прочитаного. Для контролю розуміння ХТ на рівні образного змісту пропонуються такі види вправ: вправи на пошук в ХТ лінгвістичних засобів вираження авторської оцінки зображуваних подій; розуміння функції специфічних лінгвістичних засобів та розуміння імпліцитного авторського коментарю; відповіді на запитання, вправи на вирішення проблемних питань; вправи на розуміння образного змісту ХТ. Такі завдання не тільки виконують функцію контролю розуміння, але й полегшують розуміння естетичної та соціокультурної інформації ХТ, сприяють проникненню в ідейний задум автора і виникненню діалогу з ХТ.

Для перевірки розуміння *ідейного змісту (головної ідеї) ХТ* використовуються проблемні мовленнєві завдання, які базуються на припущенні, здогадці, судженні, умовиводі, критичному мисленні, міркуваннях щодо причинно-наслідкових зв'язків. На рівні розуміння головної ідеї ХТ дуже важливим є розуміння *підтексту*, який міститься в лінгвістичних засобах ХТ, тому ми пропонуємо такі вправи: вправи, спрямовані на перевірку розуміння лінгвістичних засобів вираження характеристики дійових осіб, авторської оцінки подій і персонажів тощо, які забезпечують розкриття підтексту. Ці вправи спрямовані на вирішення проблемних питань, сприяють розвитку логічного мислення студентів, вимагають від них виконання таких операцій як узагальнення, вирішення логічних та психологічних завдань. Вправи містять емоційно-спонукальні та асоціативно-порівняльні завдання, які формують ставлення до дійових осіб у порівнянні з іншими дійовими особами з урахуванням їх характеристики автором та іншими дійовими особами. При цьому

допускаються протилежно різні трактування ХТ. [3, с.8–9]. Це сприяє розумінню естетичного та соціокультурного потенціалів ХТ та передбачає оперування смисловою інформацією ХТ, вилучення імпліцитної інформації ХТ, забезпечує проникнення в ідейний задум автора і виникнення діалогічних стосунків з ХТ. Оскільки процес розуміння головної ідеї ХТ передбачає здатність до інтерпретації лінгвостилістичних засобів, перед викладачем постає завдання організувати процес навчання таким чином, щоб студенти вміли не лише сприймати наявну в ХТ експліцитну та імпліцитну інформацію, але й мали змогу висловлювати свою думку з приводу прочитаного, обмінюватися думками та ідеями тощо

У процесі перевірки використовується не лише контроль з боку викладача, але й взаємоконтроль студентів під час роботи в парах та малих групах. Формою контролю є тестові завдання. Критерії оцінювання забезпечують перевірку розуміння предметного змісту ХТ, розуміння на рівні смислу та розуміння головної ідеї ХТ. Крім того, при оцінюванні необхідно враховувати рівень розвитку естетичної потреби студентів в читанні: *низький* (студент виявляє поверховий інтерес до розвитку подій, не зважає на авторський підтекст, не замислюється над причинами пробуджених переживань, відтворює предметний зміст ХТ, не вміє переносити набуті навички в інші ситуації та на інші художні твори); *достатній* (студент проявляє інтерес до пізнання життєвих ситуацій та людських взаємин, які втілені в ХТ, вміє застосовувати асоціативні зв'язки між явищами ХТ та власним життєвим, культурним, літературним досвідом, проте не завжди може застосувати здобуті знання для доведення власної точки зору. Це свідчить про недостатньо глибоке проникнення в художню тканину твору та сприйняття його адекватно авторському задумові); *високий* (творчий рівень) (студент демонструє поглиблений всебічний інтерес до ХТ, що зумовлює адекватне розуміння форми, змісту, підтексту, а отже, головної ідеї художнього твору, виявляє сталий інтерес до художніх образів, здатність до смислової інтерпретації ХТ, до співпереживання уявному героєві, проявляє спроби створити власний художній твір).

Оцінка виконання завдань здійснюється на підставі трьох груп *критеріїв*, визначених з опорою на зміст навчання читання на старшому ступені: точність розуміння, повнота розуміння і глибина розуміння ХТ, що корелює з розумінням змісту, розумінням смислу та розумінням головної ідеї ХТ та задуму автора та забезпечується розвитком загальнотекстових, специфічних і спеціальних умінь студента. Для перевірки рівня сформованості *загальнотекстових умінь* використовуються тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді, спрямовані на розуміння інформації на мовному рівні та на рівні змісту, в яких оцінюється правильність / неправильність відповіді. Для перевірки рівня розвитку *специфічних умінь* студентам пропонується дати письмові відповіді на запитання. Для оцінки виділено такі *критерії*: розуміння сюжету, визначення місця подій, визначення та оцінка головних героїв, розуміння авторської оцінки подій і персонажів, розуміння головної ідеї ХТ, прогнозування на смислому рівні, визначення стилю ХТ та розуміння стильової специфіки, розуміння компонентів естетичного та соціокультурного потенціалів, виникнення асоціацій. Визначення рівня сформованості умінь студентів оперувати літературознавчими, лінгвостилістичними, естетичними та соціокультурними знаннями пов'язані з параметрами, які характеризують як план смислу, так і план вираження. В плані смислу враховуються всі елементи оціночного тексту студентів, а саме: їхнє особистісне ставлення до прочитаного, асоціації, які виникають в процесі читання, оцінка ХТ, оскільки уміння оцінити текст та виразити своє ставлення до нього є важливим критерієм глибокого розуміння повідомлення. У плані вираження враховуються повнота відповіді, вміння прокоментувати свою думку, пов'язати прочитане з життєвим і літературним досвідом, вдале використання мовних засобів, наявність експресивних конструкцій. Для перевірки сформованості *спеціальних умінь* читання пропонується дати письмові відповіді на тестові запитання відкритого типу. *Критеріями оцінювання* рівня розвитку спеціальних умінь є: розуміння структури ХТ, розуміння характерів персонажів на основі їхнього мовлення, розуміння змісту ХТ, вираженого у підтексті.

Висновки... У процесі контролю умінь читання на старшому ступені застосовується диференційований підхід до об'єктів контролю; оцінка виконання завдань здійснюється на підставі трьох груп критеріїв, визначених з опорою на зміст навчання читання на старшому ступені; відповіді на тестові запитання передбачають творчість читача стосовно ХТ, тому критерієм оцінювання має бути успішне виконання, а також має враховуватись вміння прокоментувати свою думку. Запропонований підхід до перевірки розуміння оригінального ХТ на старшому етапі забезпечує не лише контроль рівня сформованості комунікативної компетенції студентів у читанні, але й сприяє поглибленню наявних та формування нових, більш складних умінь читання, а також формування вміння здійснювати смислову інтерпретацію ХТ, розвиває творчу активність студентів в процесі навчання читання. *Подальше дослідження* проблеми контролю умінь читання на старшому ступені мовних вищих навчальних закладів буде спрямоване на пошук найбільш раціональних шляхів тестового контролю та практичну розробку тестів для контролю умінь читання ХТ на старшому етапі навчання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – Дрогобич, 2000. – 254 с.
2. Журавлева Л.С. Обучение чтению : (На материале художественных текстов) / Л. С. Журавлева, М. Д. Зиновьева. – М. : Рус. яз., 1988. – 97 с. – (2-е изд., перераб. и доп.).
3. Матрон Е. Д. Художественное произведение на уроках иностранного языка : [учеб. пособ.] / Евгений Давыдович Матрон. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 296 с.
4. Нифака Т. П. Обучение эстетико-стилистическому анализу художественных текстов: (старший этап языкового вуза, английский язык) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Т. П. Нифака. – К., 1992. – 192 с.
5. Фоломкина С. К. Текст в учебном процессе / [отв. ред. С. К. Фоломкина] // Сб. науч. тр. – М. : Москов. пед. ин-т ин. яз. им. Мориса Тореза, 1987. – 152 с.

Анотація

Л.Г.Кожедуб

Контроль в обучении чтению оригинальных художественных текстов на старшем этапе языковых вузов

В статье освещены особенности контроля умений чтения на старшей ступени языковых вузов и определены пути контроля формирования соответствующих умений. Предложен дифференцированный подход к объектам контроля в контрольных послетекстовых упражнениях.

Ключевые слова: контроль, компетенция в чтении, старший этап обучения, контрольные упражнения.

Summary

L.G.Kozhedub

Study Checking in Reading Original Literary Texts at the Senior Stage of Language Educational Institutions

This article is about features of the skills checking of reading at the senior stage of language educational institutions and identification of ways to check the level of relevant skills forming. The article suggests the differentiated approach to the object of checking in exercises arranged after text reading.

Keywords: control, competence in reading, the senior stage of learning, checking exercises.

Дата надходження статті:

„8” грудня 2010 р.

УДК 371 (045)

С.М.КОЛЕСНИКОВА,

старший викладач

(м.Хмельницький)

Інтеграція як дидактичний засіб оновлення змісту освіти в початкових класах

Проаналізовано поняття інтеграції в історичному контексті; показано рівень інтеграції змісту предметів природничого циклу, розглянуто деякі аспекти використання інтеграції як одного із принципів навчання учнів початкової школи.

Ключові слова: інтеграція, суть інтеграції, рівні інтеграції.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Оновлення змісту освіти є визначальною складовою змін в освітньому просторі України. Тому одним із стратегічних завдань такого оновлення є орієнтація на інтеграцію, тобто пошук нових підходів для цілісного розуміння та пізнання світу. Загальними теоретичними засадами визначення нового змісту шкільної освіти є впровадження нових інформаційних технологій, гуманізація, інтеграція та диференціація навчання. Відомо, що учні початкових класів сприймають навколишній світ цілісно. Із вступом до школи ця цілісність руйнується через непереборні кордони між окремими предметами. Помітити зв'язок між предметами допоможуть інтегровані знання, інтегровані курси, які об'єднують навколо певного поняття чи теми різномірні знання. Крім того, що інтегровані уроки сприяють гармонійному розвитку особистості, актуальність інтеграції, як педагогічної проблеми обумовлена змінами в сфері науки і виробництва, які вимагають підготовки фахівців високого рівня.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблемами інтеграції в різні часи займалися: І.Д.Зверев, П.М.Ерднієв, В.М.Коротов, В.М.Максимова, С.М.Лисенкова, М.М.Скаткін, В.Ф.Шаталов, О.Я.Савченко, Л.В.Тарасов та ін.

Формування цілей статті... Метою статті є висвітлення ролі інтеграції змісту навчального матеріалу в процесі навчання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу... На сучасному етапі розвитку і становлення держави України мета освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, а перед школою стоїть складне і відповідальне завдання – формування людини нового типу, здатної гармонізувати стосунки людини і природи, сприйняти світ цілісно у всіх його проявах, стояти на сторожі збереження Життя.

Інтеграція – важлива умова прогресу сучасної педагогічної науки, що сприятиме прогресу цивілізації в цілому. Адже нинішня стадія наукового мислення дедалі більше характеризується прагненням розглядати не окремі, ізольовані об'єкти та явища життя, а їх більш чи менш широкі